

дження від діяльності підприємства.

Процес приватизації повинен супроводжуватись глибоким економічним обґрунтуванням та контролем із боку держави. При цьому повинні враховуватись як вигода держави в вигляді коштів отриманих за таку приватизацію, так і перспективи подальших податкових надходжень до бюджету. Для цього необхідне деяке "супроводження" приватизованого підприємства, постійна перевірка виконання новим власником прийнятих на себе зобов'язань, у разі недотримання останніх – можливість повернення підприємства до власності держави.

З усього викладеного зробимо наступні висновки:

- зниження податкового тиску саме по собі малоефективне для цілей детінізації економіки;
- у сукупності зі зниженням податкового тиску необхідні додаткові заходи спонукання підприємців до виходу з "тіні" і досягнення за рахунок росту "світлових" доходів збалансованості бюджету;
- активна політика держави у вище зазначених напрямках дозволяє досягти скорочення тіньового сектора економіки і, як наслідок, пропорційного росту доходів бюджету;
- необхідно насамперед забезпечити контрольованість та обґрунтованість економічної співпраці держави та приватного сектору в контексті вищезгаданого стимулювання, для чого розробити програму економічного стимулю-

вання детінізації економіки;

- на основі такої програми необхідно внести зміни до законодавчих актів, що стосуються питань економічної співпраці держави з приватним сектором економіки (насамперед, державне замовлення, посередництво, приватизація та використання ресурсів, власником яких є держава), а також повноважень та функцій КРУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесников В.В. Экономическая преступность и рыночные реформы. Политико-экономические аспекты. – СПб.: Изд-во Ун-та экономики и финансов, 1994. –172 с.
2. Вишневыский В.П., Стещенко С.Г. Оценка влияния налогов на хозяйственную деятельность промышленных предприятий с помощью методов экономико-математического моделирования. -Донецк: Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 1998. –108 с.
3. Осадчая И.М. и др. Государство и экономика развитых капиталистических стран в 80-х годах. –М.: Наука, 1989. –266 с.
4. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег /Под ред. Л.П. Куракова. –М.: Гелиос АРВ, 1999. – 351 с.

Надійшла до редакції 7.06.2004

ДРОБИШЕВСКИЙ Е.А. ГОСУДАРСТВЕННОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ДЕТЕНИЗАЦИИ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ

Исследована взаимосвязь налоговой политики и динамики теневой сектора экономики в отношении разработки механизмов экономического давления на него со стороны государства.

DROBISHEVSKY E.A. STATE STIMULATION NON-SHADE OF ECONOMY IN CONDITIONS OF REFORMING OF TAX SYSTEM

The interrelation of a tax policy and dynamics of shadow sector of economy concerning development of mechanisms of economic pressure upon it on the part of the state is investigated.

О.Е. КОРИСТІН

канд. екон. наук, доц.

Національна академія внутрішніх справ України

УДК 343.85:343.37

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуті особливості політики макросоціального попередження злочинності в сфері економічної діяльності.

Економіка – досить складний механізм, "безаварійна" робота якого цілком залежить від поєднання і комбінації

загальних (публічних) і приватних економічних інтересів. Гармонізація цих інтересів - ось у чому ключ до вирішен-

ня задач ефективного господарювання і провітання нації. Недостатньо побудувати ринкову інфраструктуру, необхідно ще й сформувати таку сукупність нових економічних відносин (забезпечених надійно діючою правовою системою), яка б гарантувала гармонічний, збалансований і врівноважений розвиток усієї ієрархічної структури економічних інтересів.

Криміналізація господарського організму є явище, породжуване самою державою. Воно обумовлено тими протиріччями, виникнення і поглиблення яких переважно пов'язане з непродуманою або тривіально бездарною економічною політикою, наявністю глибоких деформацій у системі економіко-правового регулювання поведінки суб'єктів, що господарюють, і відповідних соціально-економічних відносин, що складаються, з дисфункціями соціальних інститутів, покликаних забезпечувати легітимний розвиток сфери економічної діяльності.

Українській економіці ще належить стати правовою господарською системою, що забезпечує реалізацію природних прав людини і гарантує свободу економічної діяльності. Їй належить освоїти новітню систему соціально-економічних зв'язків і відносин, здатну широко відтворювати соціально прийнятне поведіння, а також гармонізувати дотримання приватних і публічних інтересів. Для кримінології це вкрай важливо, оскільки, найбільш ефективне попередження злочинів досягається не просто придушенням небажаних форм поведінки, але їх постійним витісненням, заміною на соціально схвалювані, корисні суспільству й індивідові форми і види поведінки. Саме в такій концепції може бути сформований прообраз майбутньої політики загально соціального попередження злочинності в сфері економічної діяльності.

Практика індустріально розвинених демократичних країн показує, що найбільш ефективна профілактика злочинів у сфері економічної діяльності здійснюється там, де використовується система, яку можна назвати системою стримування та протидії. Механізм її дії полягає в наступному. Держава та її інститути, поряд із заходами карної репресії, адміністративного нагляду і контролю стосовно учасників ринкових відносин, повинні одночасно піклуватися про вільний і здоровий розвиток сфери економічної діяльності. Іншими словами, задачею держави є створення в цій сфері не тільки твердих правил, але і таких умов (правових, економічних і ін.), при яких будь-якому підприємцеві чи суб'єктові бізнесу було би вигідним і безпечним тільки цивілізоване, законслухняне господарське поведіння. Думка, згідно з якою підприємці отримують найбільші дивіденди при недотриманні законів або при їх відсутності, не вірна у своїй основі. У правовій економіці таке положення може відповідати лише інтересам нелегального бізнесу.

Безпідставною залишається і думка з приводу того, що можливо істотно знизити рівень криміналізації української економіки і ввести його в соціально терпимі межі, складаючись лише на зусилля правоохоронних органів. У сфері економіки правоохоронні структури здійснюють боротьбу не з причинами, а з наслідками - із протиріччями, що виникають у надрах існуючої системи соціально-

економічних відносин. Щоб мінімізувати криміногенність економічного середовища, необхідно витіснити основні фактори, що сприяють її виникненню і відтворенню. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність проведення суттєвих трансформацій у самій системі названих відносин.

Останнє під силу лише всьому суспільству в цілому. Перефразовуючи відоме висловлення Еміля Дюркгейма про злочинність як функцію суспільства, необхідно зазначити, що високий рівень злочинності в економічній сфері підводить суспільство до усвідомлення необхідності корінних соціальних змін, які у свою чергу стають неминучими. І чим раніш це буде усвідомлено, тим швидше будуть зняті глибинні соціально-економічні протиріччя, що криються в недосконалостві сформованих у господарському житті суспільних відносин і досягти соціально врівноваженого стану і стійкого розвитку.

У кримінологічній науці під попередженням злочинності традиційно розуміють вплив на фактори, що визначають її появу і відтворення або сприяють здійсненню конкретних злочинів, шляхом нейтралізації впливу цих факторів. Зазначена превентивна діяльність може здійснюватись у різних масштабах: провадитись як на державному (макроекономічному) і регіональному рівнях (тут суб'єктами такої діяльності виступають відповідні державні відомства, регіональні структури управління й ін.), на мезоекономічному рівні (рівні окремих сфер життєдіяльності суспільства, галузей економіки й ін.), так і на мікроекономічному рівні (рівні окремих фірм, компаній, корпорацій, установ, організацій, релігійних та інших громад, малих соціальних груп, родини й ін.).

Макроекономічна профілактика економічної злочинності спрямована на вирішення протиріччя в економіці, соціальній та інших областях життєдіяльності суспільства і забезпечується вирішенням ключових задач, що стоять перед суспільством.

Стосовно економіки ключовими можуть виступати протиріччя, що обумовлені порушенням рівноваги між загальними (суспільними, національними) економічними інтересами й економічними інтересами приватними (особливими та одиничними). У групу приватних інтересів входять як групові, корпоративні економічні інтереси (наприклад, корпоративні інтереси бізнесу як особливої соціальної сфери або яких-небудь його великих сегментів - нафтового бізнесу, гірничого, металевого і т.п., або корпоративні інтереси фінансової олігархії, що виникли на основі зрощування великого бізнесу, фінансової і політичної еліти), так і одиничні приватні економічні інтереси (наприклад, приватні інтереси окремих суб'єктів бізнесу).

Забезпечити збалансованість і врівноважений стан у співвідношенні названих груп матеріальних інтересів при дотриманні пріоритету загальнонаціонального інтересу - у цьому полягає одна з найважливіших і не менш складних задач держави. Демократичний шлях розвитку передбачає наявність правової державності, при якій принциповою функцією держави стає об'єднання безлічі приватних інтересів в один, єдиний, загальний інтерес. Разом із тим, держава не може не сприяти створенню умов для повноцінної реалізації корпоративного інтересу бізнесу - особ-

ливого інтересу, переслідуваного в економіці підприємницьким корпусом.

Специфічний корпоративно-цеховий економічний інтерес бізнесу полягає у максимізації прибутку, що здобувається в результаті підприємницької (економічної) діяльності. Разом із тим, підприємницька діяльність в силу свого дихотомічного характеру виступає в сучасному ринковому господарюванні в якості невід'ємної і визначальної умови для досягнення загального національного інтересу. Про що подвійність як дивний феномен капіталістичної економіки писав у своїй відомій праці "Дослідження про природу та причини багатства народів" (1776 р.) ще А. Сміт. Він стверджував, що підприємець, прагнучи реалізувати свій власний інтерес (отримання прибутку) і виробляючи які-небудь товари або послуги, забезпечує задоволення суспільних потреб (потреб інших людей) більш ефективно, ніж у випадку такої діяльності за власною волею. Зазначаючи особливі властивості відносин обміну, що склались в капіталістичній ринковій економіці в результаті суспільного поділу праці, він підкреслював, що "не від дорозумності м'ясника, броварника або булочника очікуємо ми одержати свій обід, а від дотримання ними своїх власних інтересів" [1, с.21]. Інакше кажучи: "На основі мотивів, що властиві ринкові, кожен його учасник виконує свою економічну функцію, не потребуючи постійного нагляду з боку влади. На противагу членові авторитарного суспільства, якого вічно стимулюють, умовляють або лякають, щоб він робив те, що не відповідає його власним інтересам, - класичний член ринкової системи кориться її велінням, виявляючи одночасно і свою власну економічну волю" [2, с.201]. Але при цьому держава повинна сприяти розвитку бізнесу: здійснювана з боку держави "розумна практична допомога людям у відкритті власної справи і створенні сприятливих умов у їх діяльності - це найкращий шлях до здійснення рівності можливостей... до підвищення продуктивності і прийнятності системи в цілому" [3, с.5].

Недальовидна, незважена державна політика в сфері господарювання стосовно розвитку підприємництва здатна заподіяти шкоду не тільки економічним інтересам останнього і згасанню ділової активності в національному господарстві, але і сильно ускладнити процес досягнення суспільного інтересу, викликати ланцюг несприятливих наслідків і порушити баланс усієї системи забезпечення загальних і приватних інтересів у соціумі. Це може бути обумовлене, зокрема, наступними двома варіантами деформації на основі державної політики, що проводиться в даній сфері.

По-перше, можливий варіант грубого порушення корпоративно-цехового, групового інтересу бізнесу за умови пріоритету загальнодержавного (суспільного) інтересу. У такому випадку пригнічення ділової активності спричинить згорання офіційно функціонуючого підприємництва і перехід вітчизняного бізнесу в тіньову сферу. Результат передбачати нескладно - "хворобливий" стан підприємництва не здатний забезпечити (у лерігу чергу, за рахунок кризи податкових надходжень) повноцінне задоволення національного економічного інтересу.

Другий варіант може мати місце в результаті прямо протилежної ситуації: держава заохочує лише один корпоративний інтерес бізнесу, не приділяючи уваги інтересам загальносуспільним. Однак таке заохочення, як правило, не будується на принципі рівних можливостей для всіх суб'єктів підприємництва: "зелене світло" дається лише для "обраних", наближених до владноможних¹ - їм надаються податкові та інші пільги як господарюючим агентам, а весь податковий тягар лягає могутнім пресом на іншу (основну) масу суб'єктів бізнесу - при такій політиці сплачувати податки і "спати спокійно" - стає долею для "непосвячених". У даному випадку, як показує практика, держава (в особі насамперед верхньої виконавчої влади), забуваючи про своє призначення, надає непомірні пільги для великого бізнесу, для окремих монополістичних груп, фінансово-промислових кіл, корпорацій-гігантів і т.п.

Попегшує здійснення подібної політики наявність механізму просування кандидатів від великого капіталу на важливі (ключові) посади в урядових закладах. Існування подібного механізму є ознакою слабкості або нерозвиненості демократичних інститутів у суспільстві. Про це ще в середині п'ятидесятих років говорив видатний економіст і політичний діяч, "батько" західнонімецької післявоєнної економічної реформи Людвіг Ерхард. У своїй книзі "Добробут для всіх" (1956 р.) він писав, що представників бізнесу як виразників власного специфічного корпоративного інтересу принципово не можна допускати до визначення економічної політики держави і, відповідно, до управління економікою; водночас, задачею держави повинна стати турбота про те, щоб якнайменшим було втручання в безпосередню діяльність самого бізнесу - сфера цієї діяльності є прерогатива власне бізнесу і тут підприємцям повинно бути надано по можливості максимум свободи [4, с.34].

У випадку поєднання обох названих деформаційно-деструктивних варіантів в економічній лінії державної політики, пов'язаної із забезпеченням інтересів суспільства та інтересів бізнесу, коли очевидні безперспективність такої політики, її руйнівний та асоціальний характер, її збереження і продовження не можуть принести ні процвітання нації, ні гарантій здорового, повноцінного розвитку вітчизняного підприємництва. Зрозуміло, що за такого збігу обставин, одночасно як суспільний економічний інтерес, так і приватний економічний інтерес (груповий, корпоративний інтерес - стосовно всіх суб'єктів легітимного бізнесу в цілому) не можуть бути реалізовані. У вигрші залишається лише приватний інтерес окремих олігархічних угруповань, що дорвались до влади і намагаються його зберегти щонайдовше. І чим довше воно зберігається, тим глибше країна приречена опускатися в безодню економічної кризи, соціальної і культурної деградації.

¹ За аналогією з тим, що описав ще англійський письменник Джордж Оруелл (Orwell) у своїй сатиричній казці "Ферма тварин" (1945 р.; в іншому перекладі "Скотний двір"): усі тварини рівні, та деякі тварини рівні більше...

Досягнення збалансованого стану системи загальних і приватних економічних інтересів у суспільстві є сферою особливо тонких технологій в економічній політиці. І Україні, що вибрала шлях демократичного цивілізованого розвитку, ще необхідно опанувати таке мистецтво. І найперша стратегічна задача, яку необхідно буде розв'язати - вихід із ситуації глибокої політичної та економічної кризи, формування такої системи соціально-економічних відносин, при якій почали би реалізовуватись природні права людини в сфері господарювання, гарантована воля економічної діяльності і рівні (еквівалентні) економіко-правові умови для всіх суб'єктів підприємництва.

На даному етапі суспільного розвитку задачами більш приватного порядку, але не менш значимими, є наступні: створення ефективної інфраструктури ринкової економіки, демонополізація економіки і ліквідація системи надання необрунтованих пільг і переваг окремим великим суб'єктам господарювання, легітимізація розвитку вітчизняного бізнесу і витіснення кримінальних структур зі сфери захисту інтересів його суб'єктів (контроль за дотриманням договірних зобов'язань, розв'язання господарських суперечок і ін. - усе це повинно бути прерогативною держави, а не організованої злочинності, як не рідко трапляється на практиці). До числа не менш важливих задач відносяться також такі, як забезпечення сумлінної конкуренції, свободи приватної власності та їх ефективного захисту державними засобами, усунення протиріч між найманого працюю і капіталом. Крім того, до їх числа необхідно віднести і відновлення найважливіших параметрів економічної безпеки країни, включаючи скорочення невинуватого високої частки імпорту на внутрішньому споживчому ринку і переорієнтацію на переважне стимулювання вітчизняного товаровиробника, а також подолання соціально небезпечної диференціації населення за рівнем доходів і рівнем життя.

Суб'єктами проведення спеціальних заходів профілактики, безпосередньо спрямованих на попередження злочинів у сфері економічної діяльності, можуть виступати, у першу чергу, підприємці, менеджери підприємств будь-якої організаційно-правової форми, будь-якої форми власності, а також у визначеній мірі й інші суб'єкти економічних відносин: трудові колективи, профспілки та інші громадські організації, представники внутрішньогосподарського, аудиторського і державного контролю (податкова і митна служби, аудиторія Рахункової палати, органи Антимонопольного комітету і Державного казначейства і т.д.), правоохоронні органи, органи представницької і виконавчої державної влади і місцевого самоврядування.

У попередженні економічних злочинів винятково важлива роль належить різним державним і недержавним структурам, що виконують контрольні і наглядові функції в сфері господарської діяльності підприємницьких організацій. Існує і цілий ряд інших важливих соціальних інститутів. Усі вони у відповідності зі своїм статусом і компетенцією здійснюють у конкретних областях економічної діяльності важливі превентивні заходи, запобігаючи здійсненню протиправних діянь з боку господарюючих суб'єктів.

Але невинуватого все-таки залишається переоцінка ролі названих соціальних інститутів у забезпеченні політики макросоціального попередження злочинності в сфері економічної діяльності. Зокрема, слід зазначити дві обставини. По-перше, дані структури наділені переважно контрольними і наглядовими функціями в економіці, й у процесі здійснення останніх вони, звичайно, можуть сприяти залобіганню здійснення визначеної кількості економічних злочинів або навіть знешкодженню окремих їх різновидів. Однак вони не спроможні забезпечити принципових змін щодо криміногенної ситуації в національній господарській системі. По-друге, дані структури конкретно-історичні і "убудовані" в існуючу в даний час політико-економічну і соціально-правову систему суспільства і, відповідно, неминуче "успадковують" сукупність властивих їй позитивних і негативних властивостей і рис. Така "визначеність" названих структур виступає як природний обмежник ефективності їх превентивних можливостей у реалізації державних антикримінальних програм.

Визначення ключових превентивних заходів макросоціального характеру і здійснення ефективної загальносоціальної профілактики економічної злочинності залежить від правильної оцінки факторів, що визначають появу і відтворення цього виду злочинності. Запроваджена на практиці господарська політика сама нерідко може генерувати умови, що сприяють зростанню рівня криміналізації економічних відносин. Перешкодити продовженню такої негативної тенденції в економічному розвитку може, насамперед, серйозне коригування курсу ринкових реформ, що передбачає, з одного боку, відмову від практики досягнення цілей реформування за будь-яку ціну (включаючи відкриття пільгових для легалізації кримінальних капіталів), з іншого боку, реальну підтримку вітчизняних товаровиробників і всього виробничого сектора національної економіки в цілому та ін. Проголошуючи лінію на відновлення і розвиток цивілізованих товарно-грошових відносин, варто забезпечити безумовну реалізацію найважливіших ринкових імперативів функціонування сучасних господарських систем: свободу підприємництва, чесну конкуренцію, рівність стартових умов для капіталів, адекватний захист приватної власності, інтересів капіталу та інтересів найманого праці, еквівалентність обміну і здійснення пов'язаного з ним принципу соціальної справедливості, узгодження публічних і приватних економічних інтересів і ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борисов Е.Ф. Хрестоматия по экономической теории. -М.: Юристъ, 1997. -530 с.
2. Хайлбронер Р., Тароу Л. Экономика для всех. -Тверь: Изд-во «Фамилия», 1994. -271 с.
3. Джонсон П. Сделать капитализм моральным // Америка. -1991. -№ 413. -С.3-7.
4. Эрхард Л. Благосостояние для всех. -М.: Начала, 1991. -332 с.

Надійшла до редакції 12.06.2004

КОРЫСТИН А.Е. МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ В СФЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены особенности политики макросоциального предупреждения преступности в сфере экономической деятельности.

KORYSTIN A.E. MACROECONOMIC ASPECTS OF THE PREVENTION OF CRIMINALITY IN SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITIES

Features of a politics macrosocial prevention of criminality in sphere of economic activities are considered.

УДК 338.246.2

О.В. КОСІК

Харківський державний економічний університет

РОЛЬ ОБЛІКУ В ПІДВИЩЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА ТА ДЕРЖАВИ

Висвітлені роль, цілі, задачі обліку та вплив стану його організації на різних ланках господарювання на рівень економічної безпеки держави; наведені основні складові облікового механізму покращення економічної безпеки України за умов сьогодення.

Інтеграційні тенденції світового господарства, позитивні та негативні наслідки інсеземного інвестування, набуття та втрати за умови приєднання до світової торгівельної організації на тлі позитивних, але ще безперечно недостатніх для аргументації повної відкритості внутрішнього ринку зрушень у економіці України надають проблемі економічної безпеки держави особливе місце. Виявлення загроз економічній безпеці та обґрунтування шляхів їх нейтралізації на даному етапі розвитку економіки України та світогосподарських зв'язків в цілому стають загальним методологічним імперативом розвитку вітчизняних економічних досліджень за всіма значимими напрямками, і тому є декілька пояснень.

Визначальна причина актуалізації проблем економічної безпеки держави пов'язана з результатами економічного реформування у перші роки незалежності України. Безпрецедентне руйнування виробничих сил, про що свідчать падіння показників ВВП та матеріального виробництва, деіндустріалізація економіки, загасання інвестиційного та практичне припинення інноваційного процесів, стрімке зниження ефективності виробництва та продуктивності праці, структурна переорієнтація експорту до сировинного спрямування, багатократне зниження реальних доходів населення та різка майнова диференціація суспільства наблизили Україну до грані втрати державної безпеки.

Поряд з цим суперечливі наслідки глобалізації та об'єктивна необхідність входження України до світової господарської системи, усвідомлення важливості пошуку оптимальних шляхів такої інтеграції наділяє наукову розробку проблем забезпечення економічної безпеки держави першорядним значенням.

Результатами досліджень вітчизняних та закордонних науковців стають висновки аналізу обсягів, динаміки та

структури тіньової економіки [1], засоби легалізації бізнесу та боротьби з економічними злочинами, фактори економічної безпеки [2], її основні індикатори та методи розрахунку показників. Це надає змогу визначити основні напрямки державної політики забезпечення економічної безпеки, між тим конкретні механізми поліпшення ситуації не набули достатнього опрацювання.

Завданням даної публікації поставлено висвітлення ролі обліку та впливу стану організації обліку на різних ланках господарювання на рівень безпеки держави, виявлення складових облікового механізму покращення економічної безпеки України за умов сьогодення.

Поняття економічної безпеки є складною багатофакторною категорією, що характеризує спроможність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення країни, протистояння дестабілізуючому впливу внутрішніх та зовнішніх чинників, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання [3].

Економічна безпека є універсальною категорією, яка відображає ступінь захищеності суб'єктів соціально-економічних відносин усіх рівнів від держави до окремої фізичної особи. На стан економічної безпеки держави впливають динаміка ВВП, напрямки руху капіталу, масштаби тіньового сектору економіки, конкурентоспроможність товарів вітчизняного виробництва на світовому ринку, залежність від іноземних ресурсів (для України – перш за все енергоносіїв) та ринків збуту (наприклад, металургійна промисловість). Втім, державна безпека ґрунтується на економічній безпеці первинної ланки господарювання – підприємства.

Аналізуючи поняття безпеки підприємства, доцільно розмежувати об'єктивний стан безпеки та відчуття безпеки